

Z kroniki Instytutu Zachodniego

WALNE ZEBRANIE CZŁONKÓW INSTYTUTU ZACHODNIEGO

Dnia 29 marca 1983 r. w Sali Czerwonej Pałacu Działyńskich w Poznaniu odbyło się Walne Zebranie Członków Instytutu Zachodniego. Porządek obrad był następujący:

1. Zagajenie i wybór przewodniczącego Walnego Zebrania.
2. Przyjęcie protokołu Walnego Zebrania z dnia 24 marca 1981 r.
3. Sprawozdanie Kuratorium.
4. Sprawozdanie Rady Naukowej.
5. Sprawozdanie Dyrekcji z działalności w latach 1981-1982 i zadania badawcze na rok 1983.
6. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
7. Dyskusja nad sprawozdaniami.
8. Powzięcie uchwały o udzieleniu Dyrekcji IZ absolutorium.
9. Wybór Kuratorium.
10. Wybór Komisji Rewizyjnej.
11. Powołanie nowych członków IZ.
12. Wolne wnioski.

1. Zebranie otworzył prezes Kuratorium prof. dr Marian Wojciechowski, który przekazał przewodnictwo obrad członkowi seniorowi, prof. drowi Januszowi Pajewskiemu.

Prof. J. Pajewski z głębokim żalem zawiadomił zebranych o śmierci: dyrektora ds. naukowych Instytutu Zachodniego, prof. dra Janusza Sobczaka, prof. dra Franciszka Hawranka, prof. dra Henryka Zielińskiego, mgra Zdzisława Giżejewskiego, dra Ludwika Przymusińskiego, doc. dra Bolesława Reinera, prof. dra Kazimierza Kolańczyka, red. Floriana Miedzińskiego, ministra Janusza Wieczorka i prof. dr Stanisławy Sawickiej — członków Instytutu Zachodniego, zmarłych w latach 1981-1983. Chwilą ciszy uczczono Ich pamięć.

Następnie przewodnictwo obrad objął prezes Kuratorium, prof. M. Wojciechowski, który zaproponował, by po sprawozdaniu Komisji Rewizyjnej dokonano wyboru członków Kuratorium oraz by ogłoszenie wyników wyboru odbyło się po powzięciu uchwały w sprawie udzielenia Dyrekcji IZ absolutorium. Zgromadzeni przyjęli proponowaną zmianę porządku obrad. Na sekretarzy Walnego Zebrania powołano mgr Jolantę Koprucką i mgr Ilonę Romiszewską.

2. Przewodniczący zebrania powiadomił, iż protokół z poprzedniego Walnego Zebrania znajduje się na sali obrad prosząc o zapoznanie się z tekstem i ewentualne uwagi.

3. Sprawozdanie z działalności Kuratorium za lata 1981-1982 przedstawił prof. Andrzej Kwilecki zaznaczając, iż pełny tekst został opublikowany wraz z pozosta-

lymi sprawozdaniami w formie osobnej broszury. W swym wystąpieniu prof. A. Kwilecki zwrócił specjalną uwagę na nowe inicjatywy naukowe IZ, działalność wydawniczą, zwłaszcza na publikacje obcojęzyczne, na środki finansowe i materialne, którymi dysponuje IZ, na zagadnienia rozwoju kadry naukowo-badawczej, jej poziomu i dorobku, z uwzględnieniem dokonanego pod koniec 1982 r. przeglądu kadr oraz na niepokojąco niski udział pracowników IZ w naukowej wymianie międzynarodowej.

Prof. A. Kwilecki poinformował zebranych, iż na posiedzeniu Kuratorium w dniu 28 marca 1983 r. rozważano sugestię Sekretarza PAN dotyczącą przekształcenia Instytutu Zachodniego w placówkę Polskiej Akademii Nauk. Członkowie Kuratorium jednomyślnie opowiedzieli się za utrzymaniem dotychczasowego statusu IZ, podkreślając jednocześnie konieczność przedyskutowania wspomnianej propozycji w odpowiednich gremiach, tj. zarówno w PAN, jak i na przyszłorocznym Walnym Zebraniu.

4. W imieniu Rady Naukowej głos zabrał jej przewodniczący, prof. dr Wacław Wilczyński, który również poinformował, iż pełny tekst sprawozdania został opublikowany. Prof. W. Wilczyński stwierdził, iż w działalności Rady Naukowej można wyróżnić dwa nurty: pierwszy — to promocja kadry naukowej oraz ocena jej rozwoju, drugi — to opiniowanie pracy naukowej pracowników IZ. Mówca podkreślił celowość dotychczasowego kierunku badań oraz konieczność wychodzenia naprzeciw mniej przygotowanemu odbiorcy. Zdaniem Rady Naukowej, Instytut powinien wykraczać poza problematykę niemiecką oraz koncentrować swe badania na tematach kluczowych.

5. Sprawozdanie Dyrekcji z działalności IZ za lata 1981-1982 oraz zadania badawcze na 1983 r. przedstawił dyrektor Instytutu Zachodniego, prof. dr Antoni Czubiński, zaznaczając, iż pełny tekst sprawozdania również został opublikowany, przy czym obejmuje dwa lata, gdyż — wobec wprowadzenia stanu wojennego — Walne Zebranie w 1982 r. nie odbyło się.

Prof. A. Czubiński omówił szerzej sprawę niedostatecznego finansowania Instytutu Zachodniego, co nie pozwala na pełną realizację zadań nałożonych na tę placówkę. Mówca poruszył również sprawy kadr Instytutu w kontekście dokonanego w 1982 r. ich przeglądu informując, iż w tym zakresie nie zaszły żadne zasadnicze zmiany. Ponadto dyrektor IZ poinformował o uzyskaniu tytułów profesorskich przez docentów: Edwarda Serwańskiego, Lecha Janickiego i Janusza Sobczaka, stopnia doktora habilitowanego przez dr Annę Wolff-Powęską oraz stopni doktorskich przez kilku pracowników.

Zdaniem prof. A. Czubińskiego, wydarzenia lat 1980-1981 wpłynęły negatywnie na działalność IZ, szczególnie w zakresie publikacji. Ponadto w okresie sprawozdawczym pogłębiły się trudności wydawnicze; tym niemniej plan wydawniczy został wykonany. Mówca wskazał m. in. na fakt, iż Instytut Zachodni, zgodnie z propozycją zgłoszoną przez członków IZ, rozpoczął wydawanie czasopisma „Polnische Weststudien” w języku niemieckim.

Prof. A. Czubiński poinformował także o nowych inicjatywach Dyrekcji podjętych w okresie sprawozdawczym. I tak, podjęto próbę informowania o aktualnych sprawach niemieckich. Inną godną uwagi inicjatywą jest przygotowywanie monografii Republiki Federalnej Niemiec w okresie rządów koalicji SPD/FDP, nad którą trwają obecnie prace redaktorskie. Dyrektor IZ scharakteryzował także plan naukowo-badawczy, zwracając zwłaszcza uwagę na charakter interdyscyplinarny prac IZ.

6. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej przedstawił dr Jan Prędko. Mówca omó-

wił problemy finansowe Instytutu wskazując na trudności w tym zakresie, będące wynikiem ogólnej sytuacji gospodarczej kraju. Omawiając działalność podstawową IZ, dr Jan Prędko stwierdził także, iż zasadnicza przyczyna trudności kadrowych jest wynikiem sytuacji materialnej, w jakiej znalazła się ta zasłużona dla badań niemieckich placówka. Mimo wielu trudności, zdaniem mówcy, ocena całokształtu działalności naukowo-badawczej Instytutu, co wymaga w tych wyjątkowo trudnych warunkach pracy oraz w skomplikowanej sytuacji politycznej szczególnego podkreślenia, jest wysoce zadowalająca. W imieniu Komisji Rewizyjnej, dr J. Prędko zwrócił się do członków Towarzystwa o udzielenie Dyrekcji IZ pełnego absolutorium.

7. Prof. M. Wojciechowski przypomniał zebranych zasady wyboru członków Kuratorium oraz przedstawił kandydatów zaproponowanych przez ustępujące Kuratorium oraz przez zebranych na sali członków IZ. Podczas pracy Komisji Skrutacyjnej, przewodniczący Zebrania przedstawił w imieniu Kuratorium wniosek o podwyższenie składki członkowskiej ze 100 do 200 zł. Przy dwóch głosach wstrzymujących wniosek przyjęto.

8. W dyskusji nad sprawozdaniami pierwszy głos zabrał prof. dr Marian Biskup, który stwierdził, iż sprawę zmiany statusu Instytutu Zachodniego winno się przedyskutować wśród członków. Stanowią oni społeczne zaplecze tej placówki naukowej, którego utrata spowodowałaby wielce niekorzystne zmiany. Mówca poruszył również kwestię publikacji dotyczącej spraw polskich w czasopiśmiennictwie zachodnioniemieckim oraz ustosunkował się do zagadnienia kształtowania kadry naukowej. Ponadto stwierdził, iż Instytut Zachodni powinien podjąć badania obejmujące genezę państwa brandenbursko-pruskiego aż po 1934 r.; problematyka pruska jest bowiem ciągle aktualna nie tylko w dwóch państwach niemieckich, lecz i w innych krajach. Mówca zaakcentował z naciskiem, iż stanowisko polskie odnośnie do tradycji pruskiej powinno być również zaprezentowane na forum międzynarodowym. Prof. M. Biskup uznał, iż do spełnienia tej roli powołany jest szczególnie Instytut Zachodni oraz zaproponował, aby Dyrekcja i Kuratorium podjęły starania celem wzmocnienia kadry naukowej zajmującej się badaniami historycznymi.

Następnie wystąpił red. Marian Podkowiński, który wyraził swe poparcie dla stanowiska swego przedmówcy w sprawie statusu IZ oraz zintensyfikowania badań nad Prusami. Dyskutant stwierdził, iż zmiana statusu IZ byłaby bardzo niekorzystna dla środowiska dziennikarskiego uprawiającego problematykę niemiecką.

Odnosnie do sprawy pruskiej, red. M. Podkowiński podkreślił, iż badania należy prowadzić bardzo szeroko, podejmując problemy dotąd nie opracowane przez polskich badaczy.

Z kolei głos zabrał prof. Lech Trzeciakowski, który również poruszył sprawę statusu IZ, podkreślając, iż siła tej placówki naukowej tkwi w tworzeniu forum wymiany myśli przedstawicieli nauki, publicystyki i praktyki.

Odnosnie do tzw. fali pruskiej mówca stwierdził, iż mimo finansowych kłopotów powinno podjąć się próbę wydania dzieła o stosunkach polsko-niemieckich w historiografii w jednym z języków zachodnioeuropejskich. Dałoby to sposobność do udziału w toczącej się dyskusji międzynarodowej, tym bardziej że problem pruski dotyczy nie tylko państw niemieckich, lecz także państw innych.

Dyskutant zauważył, że wobec pewnego spadku zainteresowania problematyką niemiecką, należy zdobywać czytelnika drukując opracowania popularnonaukowe, np. biografie.

Prof. Jan Wąsicki także stwierdził, iż badania niemcoznawcze straciły swój dynamizm. Mówca opowiedział się za utrzymaniem obecnego statusu IZ, gdyż zmiana jego formy organizacyjnej będzie zaprzepaszczeniem charakteru tej placówki naukowej, polegającego na połączeniu w działalności pracowników nauki, publicystów i dziennikarzy. Kwestie budżetowe nie powinny determinować decyzji PAN dotyczących istoty Instytutu Zachodniego.

Prof. J. Wąsicki, przypominając pogląd prof. A. Kwileckiego, wyrażony na poprzednim Zebraniu, o starzeniu się kadry naukowej, stwierdził, iż należy położyć szczególny nacisk na wychowanie zespołu następców badaczy problemu niemieckiego. Mówca zwrócił uwagę, że Instytut w początkach swej działalności skupiał członków o różnorodnych postawach politycznych, których łączyło przekonanie o słuszności polityki wobec Ziemi Zachodnich. Ze względu na szczególnie charakter IZ, jego pracowników winna cechować określona postawa.

Według prof. J. Wąsickiego, ze względu na trudności finansowe kraju, powinno utworzyć się jeden ośrodek, gromadzący najważniejsze dokumenty; do spełnienia takiej roli najbardziej predestynowany byłby Instytut Zachodni. Dyskutant postulował również wydawanie rosyjskiej wersji „Przeglądu Zachodniego”.

Prof. Henryk Batowski w swym wystąpieniu zwrócił uwagę na nieobiektywną interpretację terytorialno-gospodarczych skutków Traktatu Wersalskiego, zawartą w podręcznikach RFN i NRD. Jest rzeczą szczególnie ważną, by podawanie procentowych strat poniesionych przez Niemcy w tym okresie opatrzone było komentarzem, iż część z nich stanowiła zwrot niesłusznie zagrabionych dóbr i terenów. Brak natomiast tego komentarza powoduje, iż straty te odczuwane są jako wyrządzone Niemcom krzywdy. Prof. H. Batowski zasugerował, iż właśnie Instytut Zachodni powinien przedstawić kompetentnym czynnikiem Niemieckiej Republiki Demokratycznej zagadnienie skorygowania danych zawartych w atlasach historycznych i podręcznikach.

Ambasador Wacław Piątkowski postulował wykorzystanie w praktyce politycznej wyników badań prowadzonych przez Instytut Zachodni. Opowiedział się również za zachowaniem obecnego statutu Instytutu Zachodniego, a także poparł propozycję prof. J. Wąsickiego odnośnie do wydawania rosyjskiej wersji „Przeglądu Zachodniego”.

Dr Przemysław Maćkowiak poinformował o przygotowywanych imprezach mogących przyczynić się do intensyfikacji badań niemcoznawczych w Polsce.

Prof. Czesław Madajczyk podkreślił, iż współcześnie najbardziej fascynują badaczy na świecie zagadnienia niemieckiej tradycji historycznej i związanych z nią postaci, takich jak m. in. Marcin Luter i Fryderyk II. Sprawy współczesne nie są natomiast głównym tematem badań niemcoznawczych, a historiografia polska nie jest przygotowana do podjęcia dyskusji o historii Niemiec od XVI do XIX w. Również Zakład Historii w Instytucie Zachodnim nie może spełniać obecnie odpowiedniej roli, gdyż swoje prace koncentruje na okresie po I wojnie światowej. Prof. Madajczyk przypomniał stwierdzenie prof. Labudy, iż Instytut Zachodni straci swój charakter, jeśli będzie zajmował się tylko współczesnością. Rozszerzenie badań nad tradycją niemiecką wymaga także zmiany struktury kadry naukowej IZ na korzyść historyków. Mówca postawił wniosek o zmianę kierunku badań IZ ustalonego w latach siedemdziesiątych, gdy to próbowano przekształcić tę placówkę w instytut badań współczesnego imperializmu, oraz o przyjęcie programu badawczego, w którym centralne miejsce zajmowałyby problemy tradycji niemieckiej, co najmniej od XVIII w.

Bardzo ważne dla Instytutu Zachodniego jest również jego społeczne zaplecze,

które zapewnia doradztwo ludzi o dużym doświadczeniu, zaś możliwość taką gwarantuje obecny status tej placówki naukowej.

Prof. Madajczyk poruszył również kwestię sposobu ujmowania w polskiej literaturze zagadnienia przesiedleń ludności niemieckiej z ziem polskich po II wojnie światowej. Mówca zauważył, iż w ramach dyskusji nad tym problemem strona polska winna zarzucić dominujące dotąd schematy, co umożliwi sformułowanie argumentów trafiających do ludności niemieckiej, której dotyczyło to przesiedlenie, ludności wychowanej w duchu narodowosocjalistycznym i drastycznie odczuwającej skutki II wojny światowej.

Podsumowania dyskusji dokonał dyrektor Instytutu Zachodniego, prof. A. Czubiński. Nawiązując do wypowiedzi prof. Madajczyka stwierdził, iż zaproponowany przezeń model badań naukowych w IZ jest kontrowersyjny. Podstawowym czynnikiem ograniczającym wykonanie tego zadania jest brak odpowiedniej kadry. Podkreślając konieczność prowadzenia badań interdyscyplinarnych w tej placówce, mówca zwrócił uwagę na fakt zatrudnienia w IZ stosunkowo nielicznego zespołu naukowo-badawczego. Dyrektor IZ podkreślił równocześnie, iż badania nad historią Niemiec wymagają właściwej koordynacji i planowania. Odwołał się przy tym do nadal aktualnych wniosków sformułowanych na konferencji metodologicznej, która odbyła się na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w 1971 r., kiedy to wyznaczono kierunki badań nad Prusami. Prof. Czubiński stwierdził, iż prace Zakładu Historii IZ koncentrują się na XIX i XX w. i nie ma możliwości przeprowadzenia zmian w obecnych jego ramach. Dyrektor IZ zasugerował jednocześnie członkom Towarzystwa możliwość nawiązania do idei prof. Zygmunta Wojciechowskiego o finansowaniu przez IZ niektórych badań z zakresu historii Niemiec, prowadzonych przez naukowców spoza Instytutu. W obecnej jednak sytuacji prof. Czubiński nie widzi możliwości podjęcia uchwały o przeprofilowaniu działalności naukowo-badawczej IZ zgodnie z intencją prof. Madajczyka.

Zdaniem dyrektora IZ, nie została rozwiązana również sprawa kształcenia kadr naukowych i dziennikarskich w zakresie niemcoznawstwa. Temu celowi służyć miało działające przy IZ seminarium; mimo wielostronnych starań, do tej pory nie udało się Dyrekcji tego problemu rozwiązać. Należałoby również podjąć działania zapewniające rozwinięcie badań naukowych prowadzonych w Zakładzie Socjologii i Zakładzie Ekonomicznym ze względu na znaczenie m. in. problematyki związanej z uczestnictwem RFN w EWG i NRD w RWPG. Nawiązując do wypowiedzi i postulatów zgłoszonych przez prof. Batowskiego, dyrektor IZ stwierdził, iż działająca w Instytucie pracownia podręczników — ze względu na brak od wielu lat etatów — zatrudnia jednego pracownika. Prof. Czubiński zwrócił jednocześnie uwagę, iż w NRD o treściach zawartych w podręcznikach szkolnych nie decydują czynniki państwowe, stąd też nie można przeceniać roli Instytutu Zachodniego w rozwiązaniu tego problemu.

W zakończeniu swego wystąpienia prof. Czubiński stwierdził też, iż Dyrekcja nie potrafiła w szerszym zakresie włączyć do działań IZ członków Towarzystwa.

9. Walne Zebranie udzieliło Dyrekcji Instytutu Zachodniego absolutorium za okres 1981 - 1982 przy jednym głosie wstrzymującym się.

10. Protokół z posiedzenia Komisji Skrutacyjnej Walnego Zebrania Instytutu Zachodniego stwierdza, iż w głosowaniu tajnym na członków Kuratorium IZ spośród 83 obecnych na Walnym Zebraniu wzięto udział 70 osób i tyleż oddano głosów ważnych. W skład Kuratorium wybrani zostali:

1) prof. dr Janusz Pajewski (69 głosów), 2) prof. dr Gerard Labuda (68 głosów),

3) prof. dr Henryk Olszewski (68 głosów), 4) prof. dr Andrzej Brożek (67 głosów), 5) prof. dr Karol Jonca (67 głosów), 6) prof. dr Józef Burszta (66 głosów), 7) prof. dr Andrzej Kwilecki (66 głosów), 8) prof. dr Władysław Rusiński (66 głosów), 9) prof. dr Czesław Madajczyk (61 głosów), 10) doc. dr Henryk Lesiński (60 głosów), 11) prof. dr Władysław Markiewicz (60 głosów), 12) prof. dr Jerzy Topolski (60 głosów), 13) prof. dr Czesław Łuczak (59 głosów), 14) doc. dr Marian Walczak (59 głosów), 15) prof. dr Wojciech Wrzesiński (56 głosów), 16) prof. dr Marian Wojciechowski (55 głosów), 17) prof. dr Jerzy Krasuski (51 głosów).

W skład Kuratorium nie weszli: 18) doc. dr Jerzy Kozeński (50 głosów), 19) prof. dr Stanisław Kubiak (45 głosów).

11. W imieniu ustępującego Kuratorium prof. M. Wojciechowski zaproponował wybór Komisji Rewizyjnej w jej dotychczasowym składzie: prof. dr Józef Borof, doc. dr Ryszard Ławniczak, mgr Alfons Lehmann, dr Jan Prędkki, doc. dr Włodzimierz Piotrowski. Członkowie Towarzystwa IZ jednogłośnie poparli tę propozycję.

12. Przed powołaniem nowych członków IZ, prof. Lech Janicki przedstawił propozycję Kuratorium dotyczącą uznania za wygasłe lub niebyłe członkostwo 18 osób, które od lat nie uczestniczą w działalności Towarzystwa, nie płacą składek i nie podpisały deklaracji członkowskiej. Obecny statut nie przewiduje skreślenia z listy członków — osób, które nie wypełniają obowiązków zawartych w art. 12 statutu IZ, szczególnie obowiązku płacenia składek. Artykuł ten należy jednakże interpretować w związku z przepisami prawa o stowarzyszeniach, które przewiduje, iż podstawowym źródłem materialnego finansowania działalności Towarzystwa są wpływy ze składek. W związku z tym można uznać za wygasłe *via facti* członkostwo wspomnianych 18 osób.

W głosowaniu jawnym przyjęto jednogłośnie tę propozycję.

W imieniu Kuratorium prof. M. Wojciechowski odczytał listę kandydatów na członków Instytutu Zachodniego: dr Stanisław Cholewiak, dr Jadwiga Kiwerska, dr Bogdan Koszel, dr Janusz Kutta, dr Witold Małachowski, doc. dr Józef Mądry, dr Witold Molik, mgr Lidia Paszkiewicz, doc. dr Przemysław Smolarek, prof. Jan Tornicki, prof. Janusz Żarnowski, prof. Marian Leczyk.

W głosowaniu jawnym, przy jednym głosie wstrzymującym się, przyjęto wymienionych kandydatów.

13. Kuratorium IZ ukonstytuowało się w następującym składzie: przewodniczący — prof. Marian Wojciechowski, zastępcy przewodniczącego — prof. Henryk Olszewski i prof. Karol Jonca, sekretarz — prof. Andrzej Kwilecki.

Przewodniczący Zebrania poddał pod głosowanie protokół z Walnego Zebrania IZ z marca 1981 r., który zebrani przyjęli jednomyślnie. Ponieważ nikt z zebranych nie zgłosił nowych wniosków, przewodniczący Zebrania zaproponował uchwalenie rezolucji, która po dyskusji została przyjęta jednogłośnie w następującym brzmieniu:

Rezolucja Walnego Zjazdu Towarzystwa Naukowego Instytutu Zachodniego w Poznaniu z dnia 29 marca 1983 r.

Walny Zjazd Członków Instytutu Zachodniego w Poznaniu wyraża ostry protest przeciwko wypowiedziom tych polityków CDU/CSU i ministrów w rządzie kanclerza Helmuta Kohla, którzy wbrew postanowieniom układów normalizacyjnych z lat 1970-1972 kwestionują integralność terytorialną Polski i ZSRR oraz byt państwowy NRD przez podtrzymywanie postulatu ponownego zjednoczenia Niemiec w granicach z 1937 r.

Zebrani na Zjeździe zwracają uwagę na fakt, że w dziejach stosunków polsko-niemieckich rewizjonistyczni politycy niemieccy nie po raz pierwszy podważają

wiązące postanowienia zawartych układów. Tragiczne dotychczas dla narodu polskiego i innych narodów skutki polityki niemieckiego rewizjonizmu terytorialnego zmuszają do zajęcia zdecydowanego stanowiska przeciwko jej odradzaniu się w RFN. Należy mieć przy tym na uwadze, że wspomniane wypowiedzi pojawiają się w napiętej sytuacji międzynarodowej, grożącej wybuchem światowego konfliktu nuklearnego, który w wyniku planów rozmieszczenia broni eurostrategicznych może doprowadzić do zniszczenia kontynentu europejskiego, jego mieszkańców i jego wielkiej kultury. Przyłączamy się przeto do głosów, które przestrzegają przed konsekwencjami awanturniczej polityki, zmierzającej do uzyskania dominacji nad światem.

